

PROF. DR. M. ORHAN OKAY'IN DİL HASSASİYETİ: TÜRK DİLİNE DAİR TESPİT, GÖRÜŞ VE ÖNERİLERİ*

Ömer Faruk KARATAŞ**

Geliş Tarihi: 27.10.2020

Kabul Tarihi: 04.11.2020

Atıf Bilgisi: Hars Akademi
Uluslararası Hakemli Kültür-
Sanat-Mimarlık Dergisi

Sayı: 6

Sayfa: 293-303

Yıl: 2020

Dönem: Aralık

Özet

Genellikle duygu, düşünce, istek ve arzuların belli bir toplum tarafından benimsenmiş müşterek ses ve anlam öğelerinden yararlanılarak, kişiden kişiye aktarılmasını sağlayan sistem olarak tanımlanan dil, bir topluluğu millet yapan en önemli unsurdur. Ait olduğu milletle birlikte var olan, o milletin karşılaştığı farklı kültür ve medeniyetlerden ister istemez etkilenen dil, bu vasfıyla âdetta kendi milletin asırlar boyunca yaşadığı tarihin özeti olarak kabul edilir.

Akademik ve gündelik hayatı boyunca dil hassasiyetini bir an olsun kaybetmeyen Orhan Okay, sadece kullandığı dil ile değil, aynı zamanda dil bahsindeki düşünceleriyle de ufuk açan bir şahsiyet olarak ön plana çıkar. Kelime ve kurallardan müteşekkil dili, tabiat ve sanat gibi bütün insanlığa hitap eden âlemşümül dilin bir alt kategorisi olarak değerlendirir. Ayrıca dilin kullanıldığı toplumun tekâmül yoluyla gelişen ve değişen yapısına koşut olarak, diğer bir ifadeyle suni müdahalelere maruz bırakılmadan hayatına devam etmesi gerektiğini savunur. Aksi takdirde, dilin doğal bütünlüğünün bozulacağına, hatta en temel fonksiyonları olan bireylerin anlaşmasını sağlama ve toplumun tarihini yansıtırma işlevlerinin zarar göreceğine işaret eder.

Bu makalede Orhan Okay'ın dile dair temel düşünceleri yansıtılmak suretiyle, yakın tarihte gerçekleşen, pek çoğuna kendinin de yaşayarak şahit olduğu dil politikalarına ilişkin müspet ve menfî kanaatleri ifade edilmeye çalışılacaktır. Ayrıca Orhan Okay'ın üyeliğinde de bulunduğu Türk Dil Kurumu'nun 1930'lu yıllardan bu yana mevzubahis politikalar dâhilinde gerçekleştirdiği faaliyetlere bakış açısı dikkatlere sunulacak, yabancı dil ve yabancı dille eğitim hakkındaki düşünceleri yansıtılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Orhan Okay, Dil, Dil Politikaları, Dilde Sadeleşme, Yabancı Dil.

* Bu makale, yazarın 2011 yılında tamamladığı "Doğu-Batı Arasında İdrak Kavşağı Orhan OKAY" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Makale boyunca Orhan Okay ile gerçekleştirilmiş beş ayrı sohbet ve mülakatın yanı sıra, Orhan Okay tarafından 19 Şubat 1980-28 Ocak 1981 tarihleri arasında *Tercüman* gazetesinde yayımlanmış on bir adet gazete yazısından yararlanılmıştır. Mevzubahis sohbet ve mülakatlar, öncelikle çeşitli dergilerde yayımlandıktan sonra, Orhan Okay tarafından *Konuşmalar* başlığıyla 1998 yılında kitaplaştırılmıştır. İlgili sohbet ve mülakatların dergilerdeki hâlleri kontrol edilmiş olup, bazılarının gerek dergilerde, gerekse *Konuşmalar* adlı kitapta kimin aracılığıyla gerçekleştirildiği tespit edilememiştir. Bu nedenle Orhan Okay ile görüşme yaptığı tespit edilebilen kişilerin sohbet ve mülakatları kendi isimleriyle kaynaklandırılmış olup, tespit edilemeyenler ise, *Konuşmalar* adlı eser üzerinden kaynaklandırılmıştır. Ayrıca söz konusu gazete yazıları ise, Orhan Okay'ın *Kültür ve Edebiyatımızdan* başlıklı eserinde bir araya toplanmış olduğundan, yararlanılan gazete yazıları, bahsi geçen eser aracılığıyla kaynaklandırılmıştır. Yararlanılan sohbet, mülakat ve gazete yazılarının ayrıntılı künyeleri için Erdoğan Erbay ile Ömer Faruk Karataş'ın hazırlamış oldukları "M. Orhan Okay Bibliyografyası"na bakılabilir. (Erbay ve Karataş, 2011).

** Arş. Gör., Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Erzurum, faruk.karatas@atauni.edu.tr / ORCID: 0000-0001-5668-9749.

PROFESSOR M. ORHAN OKAY'S LANGUAGE SENSIBILITY: HIS OBSERVATIONS, JUDGEMENTS AND RECOMMENDATIONS REGARDING TURKISH LANGUAGE

*Ömer Faruk KARATAŞ***

First Received: 27.10.2020

Accepted: 04.11.2020

Citation: Hars Akademi
International Refereed Journal of
Culture-Art-Architecture

Issue: 6

Pages: 293-303

Year: 2020

Session: December

Abstract

Language, which is generally defined as the system that enables the transfer of feelings, thoughts, wishes and desires from one person to another by using common sound and meaning elements adopted by a certain society, is the most important element that makes a community a nation. The language, which coexists with the nation to which it belongs and is inevitably influenced by the different cultures and civilizations that the nation has encountered, is regarded as the summary of the history of its own nation for centuries.

Orhan Okay who did not lose his language sensitivity for a moment throughout his academic and daily life, stands out as a person who opens the horizon not only with the language he uses, but also with his thoughts on language. He considers language consisting of words and rules as a sub-category of the universal language like nature and art that appeals to all humanity. In addition, he defends that the society in which language is used should continue its life in parallel with the evolving and changing structure of the society, without being exposed to artificial interventions. Otherwise, he points out that the natural integrity of the language will deteriorate, and even the functions of ensuring the understanding of individuals and reflecting the history of society will be damaged.

This article, by reflecting the basic thoughts of Orhan Okay on language, attempts to articulate positive and negative opinions about language policies that took place in the recent past, many of which Okay himself witnessed by living. Besides, Okay's perspectives on the activities of the Turkish Language Association, of which he was also a member, since the 1930s within the scope of the mentioned policies will be brought to attention, and his thoughts on foreign language and education in foreign language will be reflected.

Keywords: Orhan Okay, Language, Language Policies, Simplification of Language, Foreign Language.

** Research Assistant, Atatürk University, Department of Turkish Language and Literature, Erzurum, faruk.karatas@atauni.edu.tr / ORCID: 0000-0001-5668-9749.

Giriş

Kâinatta mevcut olan her varlık ve işaretin yanı sıra bütün güzel sanatların insanlığı kapsayacak nitelikte müşterek bir dilin parçaları olduğunu düşünen Orhan Okay, tabiatın yanı sıra, insanın yaptığı eşyaların, bir musiki eserinin yahut bir mimari abidenin farklı milletlere mensup insanlara hitap edebilen müşterek ifadeler olduğuna işaret eder. İnsanoğlunun paylaştığı bu ortak ifadelerin bütününe ise, büyük ve âlemşümül bir dil olarak değerlendirir. Ferdi düzeyde düşünebilmeyi sağlayan, kişinin karşısında hiç kimse olmasa dahi içerisindeki “ben”in konuşmasına imkân veren kelimelerden müteşekkil dilin, toplumsal düzeyde de insanların birbirleriyle ilişkilerini, nefretlerini, hasretlerini, kavgalarını idare eden, iç dünyalarını karşındakilere duyurmaya vesile olan, yalanı da doğruyu da söylemenin vasıtası olarak ele alır. Dolayısıyla kelimeler aracılığıyla meydana gelmiş dili, kapsayıcı nitelikteki âlemşümül dilin bir alt tabakası olarak görür (Bulut 1998: 136).

Orhan Okay, dili milletlerin hayatındaki her türlü faaliyetin vazgeçilmez malzemesi, kaynağı ve her şeyin özünde mevcut bir cevher olarak değerlendirdiği için, bir milleti diğer milletlerden ayıran en önemli faktörün dil olduğunu savunur. Elbette toplulukları millet hâline getiren dilin, tıpkı diğer bütün toplum kurumları gibi, yüzyıllar içerisinde tekâmül yoluyla değişikliğe uğraması gerektiğini düşünür. Dolayısıyla dildeki değişme ve gelişmenin inkılap yoluyla değil, ihtiyaçların giderilmesi için doğal tekâmül yoluyla gerçekleşmesi durumunda, milletlerin büyük travmalar yaşamak zorunda kalmayacağını altını çizer. Bu doğrultuda devlet teşvikiyle anlamsız bir takım kelimeler türetilip, milletin dimağında yer edinmiş kelimelerin eski kabul edilerek, yeni uydurma karşılıklarıyla değiştirilmesini, hatta uydurma kelimelerin memurlar, öğrenciler ve kurumlar tarafından kullanılmasını dikte etmeyi, hukuki değilse de ahlaki bir cinayet olarak değerlendirir (Okay 1998: 142).

Orhan Okay'ın Dilde Sadeleşme Faaliyetlerine Bakış Açısı

Orhan Okay, Tanzimat yıllarından itibaren sade bir dille veya halk diliyle yazma, konuşur gibi yazma isteğiyle başlayan dilde sadeleşme faaliyetlerinin 19. asrın sonlarında yaygınlaştığını, özellikle İkinci Meşrutiyet yıllarında ortaya çıkan Yeni Lisan ve Türkçülük hareketleriyle sağlıklı bir seviyeye ulaştığını kabul eder. Ancak 1930'lu yıllarda başlayan ve bir reddimiras tavrıyla hâlihazırda kullanılan kelimelerin tasfiye edilmesi ve yerlerine uydurma kelimelerin dikte edilmesine ise, kesinlikle karşı çıkar.

“Kelime bazen uydurma da olabilir. Kaidesine, estetiğine, kullanılabilirliğine uyularak güzel ve doğru kelimeler yapılabilir. Ama buna ihtiyaç olmalı. Yani başka bir dilde bulunup da bizde bilinmeyen bir kavramı karşılamalı. Hâlbuki dil devrimcileri mevcut, kullanılan ve anlaşma unsuru olan kelimeleri reddedip onun yerine yeni kelimeler uydurmaya kalktılar. Hedef, şüphesiz Osmanlı'nın birçok alanda yapıldığı gibi, mirasını reddetmekti. İyi kötü, doğru yanlış, ama daima eskiye hayır!” (Okay 1998: 142-143).

Orhan Okay, ideolojik bakımdan, Cumhuriyet yıllarında devlet yönetimindeki pek çok teşkilatın kuruluş yıl dönümleri münasebetiyle tertip edilen kutlamalar esnasında, eski ve köklü bir kuruluş olduklarını bildirmek için Osmanlı döneminde teşkil edildikleri zamanı bildirerek birkaç asırlık tarihlerini ön plana çıkarmayı tercih ettiklerine değinir. Fakat dil konusu mevzubahis olduğunda, Osmanlı döneminde kullanılan kelimelerin “*Dil Devrimi*” adı altında tasfiye edilmesini anlamlandıramaz. Hatta dünya tarihinde yaşanan en radikal devrimlerde dahi, dilin korunmasına yönelik katı uygulamalara dikkat çekerek, çok merhametsiz bir komünist devrimci olan Stalin'in Rus dilinde devrim değil değişmeyi bile kabul etmediğini bilhassa vurgular (Okay 1998: 143).

Orhan Okay, Cumhuriyet döneminden önce, dilde sadeleşme çabaları açısından önemli bir merhale teşkil eden Yeni Lisan Hareketi ve bu hareketin tesiriyle meydana gelmiş Millî Edebiyat akımının arzu ettiği sade bir dile ulaşma çabasını yanlış bulmaz. Yeni Lisan Hareketi dâhilinde, sade bir dil tesis etme maksadıyla dile yerleşmiş Arapça ve Farsça kelimelerin artık Türk dili bünyesinde kabul edilmesinin yanı sıra, ihtiyaç duyulabilecek yeni kelimeler için halk dili gibi sağlam bir kaynağa yönelmek suretiyle, yazı dili ile konuşma dili arasında bir yakınlık kurma gayretini müspet karşılar. (Okay 2005: 160-161). Ancak bu duruma karşılık, 1930'lu yıllardan itibaren “*Dil Devrimi*” adı altında dile yerleşmiş ve anlaşmayı sağlayan bazı kelimelerin kullanımının yasaklanmasını doğru ve faydalı görmez.

Mevzubahis yasaklı kelimelerin yerini alması için, mahallî bölgelerde bilinen veya birkaç asır evvel yazılmış bazı eserlerin kaynak seçilmesinin yanı sıra, Türkçe zannedilerek Moğolca ve Çince'den alınan bazı kelimelerin ortaya atılmasını, hatta dil kaidelerine dikkat edilmeksizin yeni kelimeler türetilmesini eleştirmekten geri durmaz (Okay 1998: 137). Bu doğrultuda kuruluşundan itibaren öncelikle tek partili dönemin dümen suyunda hareket eden ve sonraki zamanlarda da aynı tavrı devam ettirerek, siyasete bulaşmaktan geri durmayan bir tavırla faaliyetlerini sürdüren Türk Dil Kurumu'nu eleştirilerinin merkezine alır. Ancak

1982 yılında kabul edilen Anayasa ile Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu çatısı altında yeni bir yapılanmaya gidinceye kadarki süreçte Türk Dil Kurumu'nu çeşitli yönlerden tenkit eden Orhan Okay, yeni yapılanma sonrasında dil mevzuu açısından son derece önemseydiği Türk Dil Kurumu'na bakış açısını değiştirir.

Orhan Okay'ın Türk Dil Kurumu'nun Faaliyetlerine Yönelik Kanaatleri

Bir dilde yer alan nüansları belli bir seviyedeki kültürün gerektirdiği ince mana farkları olarak tanımlayan Orhan Okay, aynı kavramı karşıladığı zannedilen, ilk bakışta eş anlamlıymış gibi görünen kelimelerin aslında nüanslar taşıyarak birbirlerinden ayrıldıklarını ifade eder. Dil devrimi gereği, Türk Dil Kurumu'nun tasfiye ettiği ve eş anlamlı olarak düşündüğü bazı yasaklı kelimelere karşılık olarak bir tek kelimeyi dikte etme tavrını, dilde yer alan nüansları yok etme çabası olarak değerlendirir. Nüansları bir dili zenginleştiren unsurlar arasında kabul ettiğinden, önceleri Türk Dil Kurumu'nun dili fakirleştirdiğini savunmuştur (Okay 1991: 50).

“Haydi bu teferruatlı Osmanlı protokolünden vazgeçelim. Fakat, birbirinden farklı mânâlar taşıdığı hâlde hepsinin karşılığında tek kelime uydurup terk ettiğimiz nice tabirler var. Meselâ vermek karşılığı olarak, büyükten küçüğe, küçükten büyüğe değişik kelimelerin kullanılması sûretiyle en azından bir terbiye kaidelerini de beraberinde getiren sözlerimize ne oldu? Takdim etmek, arz etmek, sunmak, ihsan etmek, ihsanda bulunmak, bahşetmek, bağışlamak, lûtfetmek, itâ etmek... Şimdi bunların hepsinin yerine vermek diyoruz. O unutulmuş kelimeleri kazâen kullanmaya yeltenenlerin de dilleri dolaşüyor” (Okay 1991: 51).

Türk Dil Kurumu'nu öncelikle nüansları yok ettiği için eleştiren (Ergüzel 1998: 160-161) Orhan Okay, daha sonra sık sık değişikliklere uğrayan imla kılavuzlarını da gündeme getirerek, 1942 yılında tedavülde olan madeni beş kuruluşların üzerinde “Cümhuriyet”, on paranın üzerinde ise “Cumhuriyet” yazdığını hatırlatarak, Türk diline ait imlânın fonetik bir imlâ olduğu söylemindeki aksaklıklara dikkat çeker (Okay 1991: 59). Bu doğrultuda devletin adı, unvanı gibi hata kabul etmeyecek mevzularda dahi çeşitli uygulamaların varlığını ifade ettikten sonra, okunduğu gibi yazılan ve yazıldığı gibi okunan bir fonetik imladan söz eden imla kılavuzlarında yer alan yabancı özel isimlerin yazılışlarına dair ilk kaidelerdeki karmaşaya odaklanır.

Yazım kılavuzunun bu hususa dair ilk kaidesinde Latin harfleri kullanılmayan ülkelerle ilgili özel adların Türkçe söylenişlerine göre yazılması gerektiğini hatırlatmakla işe başlar. Ardından Arap, Kiril, Çin vb. Latin alfabesi kullanmayan ülkelere, özellikle Arap ve Fars dillerine ait özel isimlerin çoğuna aşına olmamıza rağmen, bu isimlerin Batılı kaynaklardaki gibi yazılmaya başlanmasını şaşkınlıkla karşılar (Okay 1991: 54).

“Eski Endonezya devlet başkanın Şükranî olan adını bizim gazetelerimiz Soekarno diye yazarlardı. Yine gazetelerimizin Idi Amin diye yazdıkları Afrikalı liderin adı Arapça İdi Emin'den başka bir şey değildir. Bu şekil imlâlar, İngilizce veya Fransızca gazetelerden kapmadır. Daha yeni haberlere bakalım, Kuveyt enformasyon bakanının adı Şeyh Jaber değil, Cabir'dir; devlet bakanı ise Hossain değil bildiğimiz Hüseyin'dir” (Okay 1991: 50).

Ardından, gazeteler bir yana, 1950 yılına kadar *İnönü Ansiklopedisi* adıyla çıkan, daha sonraki yıllarda ise, *Türkler Ansiklopedisi* adıyla yayıma devam eden ve genel yazmanlığını Türk Dil Kurumu Başkanı'nın yürüttüğü ansiklopedide de mevzubahis kurala aykırı davranıldığını fark eder. Zira ansiklopedide “Aisopos”, “Aphrodite”, “Çiang Kay-Şek” gibi özel isimlerin teşkil ettikleri madde başlarının Grek ve Çin alfabeleriyle yazılan özel adlar olduklarına dikkat çeker. Bir başka ifadeyle Latin alfabesine mensup dillerdeki özel isimler olmamalarına rağmen, “Ezop”, “Afrodit”, “Çankayşek” gibi, Türkçe telaffuzlarına göre yazılmamalarını Türk Dil Kurumu'nun kendisiyle yaşadığı bir çelişki olarak nitelendirir (Okay 1991: 56).

Orhan Okay, imla kılavuzunda yer alan yabancı özel isimlere dair ikinci kuralda ise, Latin harfleri kullanan ülkelerle ilgili özel adların Türkçede yerleşmiş biçimleri yoksa, özgün (orijinal, asıl) biçimleriyle yazılacağına belirtildiğine işaret eder (Okay 1991: 57). Ancak mevzubahis ikinci kuralı da son derece karmaşık bulur. Zira Latin alfabesi kullanan çeşitli ülkelerde aynı ismin pek çok farklı telaffuzunun nasıl ayırt edileceğini kestiremediği gibi, Batı alfabelerinde bulunan “Q”, “W”, “X” gibi harflere nasıl bir çare bulması gerektiğine de karar veremez. Hatta Latin alfabesi kullanan dillerdeki özel adların Türkçeye ne kadar yerleşip yerleşmediğine kanaat getirebileceği bir ölçü de bulamaz.

“Bu ayırım aynı asıllı bazı isimleri ansiklopedilerde ayrı ayrı maddelerde aramaya bizi zorlayacaktır. Örnek olarak yine Türk Ansiklopedisinden 'Aleksandr' ve benzeri isimleri alalım. Eğer aradığınız Rus, Bulgar, Yunan... ise

Aleksander veya Aleksandr'da arayacaksınız. Yok eğer, Fransız, İngiliz vs. ise o zaman Alexandre ve Alexander'da bulabilirsiniz.

Önce, Latin alfabesini kullanan veya kullanmayan diye iki çeşit kaynağa göre, iki çeşit imlâ kaidesi koymak hatadır. İkinci hata, Latin harflerini kullanan milletlerin özel isimleri için de iki ayrı kaide konulmuş olmasıdır. Biri yerleşmiş biçimler, diğeri yerleşmemiş biçimler için.

Acaba yerleşmiş olmanın ölçüsü nedir? T.D.K.'nun kılavuzu yerleşmişler için İsveç, İsviçre, Münih, Londra, Cenevre isimlerini veriyor. Bunlar bizim telaffuzumuza göre yazılacak. Burası güzel.

Bir de yerleşmemişlere bakalım. Bunlar arasında Dekart, Şekspir, Şopenhavr, Griniç gibi şahıs ve yer isimleri var. Yukarıdaki kaideye göre bu kelimeler orijinal şekilleriyle, yani İngiliz, Fransız, Alman vs. imlâsına göre yazılacak. Ben bu isimlerin yerleşmemiş olmasıyla meselâ Münih ve Cenevre'nin yerleşmiş olmasını ayıramıyorum. Kim Londra'yı tanır da Şekspir'i duymamış olur? O halde bu iki kaideyi birincinin lehine birleştirelim. Yani yabancı özel isimleri Türkçe'de bilinen söylenen şekilleriyle yazalım” (Okay 1991: 57-58).

Türk Dil Kurumu tarafından uydurulan yeni kelimelerin de Türkçenin kelime yapımı kaidelerine uymadığını tespit eden Orhan Okay, kelime köklerinin manası ile uydurulan kelimeler arasında çoğu zaman bir ilgi bulunmaksızın ve Türkçedeki yapım eklerinin fonksiyonuna, bu eklerin işlek olup olmadığına bakılmaksızın kelime türetilmesine itiraz eder. Karşı çıktığı hataları örneklendirirken, bilhassa üzerinde durduğu “uygar” kelimesindeki “uymak” ile medeniyet arasında; “özgür” kelimesindeki “öz” ile hürriyet arasında hiçbir ilişki bulunmadığını dikkatlere sunar (Okay 1991: 72). İfade edilmek istenen manayı karşılayamamalarına rağmen, kullanımları dikte edilen uydurma kelimelerle basın ve yayın organları istila edildikten sonra, sıranın bilim dünyasına geldiğini gözlemleyen Orhan Okay, barındırdıkları eski kelimelerin yenileriyle değiştirilmesi gerekçesiyle tamamlanmış pek çok tezin jüriler tarafından geri çevrildiğine üzülmeye şahit olur.

“Üniversitelerimizde yapılan pek çok doktora tezi önce araştırmacının rahatça kullandığı bir dille yazılıyor, daha sonra TDK'nun sözlüğü veya o aileden doğmuş bilimsel terim sözlüklerine bakılarak bu uydurma dile çevriliyordu. Çünkü hocalar öyle istiyordu. Çünkü jüriler öyle istiyordu. Son yıllarda bu durumun ne olduğunun farkında değilim. Ama uzun yıllar bunun böyle işlediğini

bilenler çoktur. Belki jüri raporları incelenirse bu konu daha aydınlığa çıkar. Uzağa gitmeye hacet yok, benim doçentlik jürimde bulunan TDK üyesi ve taraftarı pek tonton ve hoşgörülü olarak bilinen bir profesör bile benim tezime bu açıdan menfi mülahaza koymuştu” (Okay 1998: 145).

Anayasal bir değişiklikle 1982 yılından itibaren yeni bir hüviyet kazanan Türk Dil Kurumu'nun bu tarihten evvelki pek çok faaliyetini eleştirmesine rağmen, asla kuruma haksızlık etme gayesi gütmeyen Orhan Okay, kurumun bilhassa 1960'a kadarki neşriyatını dikkatle takip etme gereği hisseder. Basılan yeni kitaplar arasında yer alan *Dîvânu Lugâti't-Türk, Kutadgu Bilig, Atebetü'l-Hakâyık, Dede Korkut Kitabı, Ali Şîr Nevâî* gibi bir kısmı Türk Dili ve Edebiyatı'nın abideleri konumundaki pek çok eserin ilmi bir ciddiyetle yayıma hazırlandığının altını çizer. Bu eserlerin yanı sıra, bazı eksiklerine rağmen *Tarama Sözlüğü* ve *Derleme Sözlüğü*'nü de müşterek şekilde hazırlanmış büyük çalışmalar olarak nitelendirir (Okay 1991: 64-65).

Takdire layık bazı çalışmalarını göz ardı etmeksizin eleştirmekten çekinmediği Türk Dil Kurumu'na meslek hayatının ilk yıllarında üç kurultay döneminde üyeliği de bulunan Orhan Okay, üye olmaktadır maksadının kurumun tüzüğünde yer alan bazı maddeleri değiştirmeyi gündeme getirmek olduğunu ifade eder. Bu doğrultuda tüzüğün birinci maddesinde kurumu tarif eden “*Türk Dil Kurumu kamu yararına çalışır devrimci bir bilim derneğidir*” ifadesine işaret eder. Ardından dördüncü maddede kurumun amacını açıklayan “*Dilimizin özleşmesini ve bütün bilim, teknik ve sanat kavramlarını karşılayacak yolda gelişmesini devrimci bir anlayışla ve bilim metotlarına uygun olarak sağlamaya çalışmaktadır*” ifadesini dikkatlere sunar. Devrim ve bilim kelimelerinin bir arada kullanılmasına karşı çıkan Orhan Okay, Türk Dil Kurumu'nun “ihtilal” ve “inkılap” kelimelerinin her ikisine de karşılık olarak türettiği “devrim” kelimesinin “devirmek” kökünden geldiğini, bu nedenle de inkılabın iyiye doğru bir düzeltme manası varken, devrimin sadece ihtilali çağrıştırdığını düşünür. Böylelikle devrim ve bilim kelimelerinin aynı cümlede kullanılmayacağını savunarak, tüzükteki bu maddelerin değiştirilmesi gerektiğini öne sürerse de başarılı olamaz ve üyelikten ayrılır.

“Öğretmenliğimin ilk yıllarında, merhum hocam Agâh Sırrı Levend'in tavassut ve galiba tezkiyesiyle TDK'na girmiştim. Üyeliğim üç kurultay devresi devam etti. Her kurultayda da tüzük komisyonuna girdim. Bazı arkadaşlarımla beraber, bunda iki maksadımız vardı. Birincisi, tüzüğün gaye maddesini bilim-devrim çelişikliğinden kurtarmak ikincisi de, Kızılay gibi hemen herkese açık olan

üyeliğin, dilci-edebiyatçı-sanatkâr vs. vasıflarla sınırlandırılmasını temin etmektir” (Okay 1991: 62).

Bilimsel bir hüviyet kazanan ve üyesi olabilmek için belli başlı vasıflar aranmaya başlanan Türk Dil Kurumu'na 1983 yılından itibaren tekrar üye olan Orhan Okay, dil mevzuuna ait görüş ve eleştirilerini sadece bu kurumun faaliyetleri üzerine yoğunlaştırmaz. Yüksek Öğretim Kurulu'nun 1981 yılında aldığı bir kararla üniversitelerde sekiz dönem boyunca okutulacak Türk Dili dersleri hakkında da müspet veya menfi bir görüş bildirmekte de kararsız kalır. Orhan Okay, karşılaştığı durum nedeniyle, bir yandan dil cehaletinin ilk ve orta öğrenimden mezun olmasına karşılık, üniversiteden mezun olmasına geçit verilmeyeceğini düşünerek, memnuniyet duyar. Ancak diğer yandan üniversite tahsiline başlayınca kadar yıllarca eğitim gören talebelerin kendi dillerini öğrenemediklerini açığa çıkaran bir uygulamayla karşı karşıya olduğundan, bu uygulamayı son derece üzüntü verici bir durum olarak değerlendirir (Okay 1991: 38-39).

Orhan Okay'ın Yabancı Dilde Eğitime Dair Görüşleri

Yabancı dil ile eğitim mevzuunu da göz ardı etmeyen Orhan Okay, bu meselenin tarihi gelişimini dikkatle tetkik eder ve ilk olarak Fatih devrinde başlamak suretiyle azınlık ve misyoner mekteplerinin yabancı dille eğitim-öğretim yaptıklarını tespit eder. Böylesi bir durumu 1860'lı yıllara kadar Osmanlı'nın liberal yapısıyla ilişkilendirerek, Müslüman tebaa için düşünülmemiş veya Müslüman tebaaya bir teşvikte bulunulmamış olduğundan, sadece yabancı misyonun ve ekalliyetlerin faydalandıkları bu okulları konunun biraz daha dışında tutmayı uygun bulur (Okay 1998: 162). Ancak 1860'lı yıllardan itibaren bu faaliyetlerin birden bire çoğalarak Devlet-i Aliyye'nin akla hayale gelmeyecek en uç köşelerine kadar yayılarak yabancı kolejler kurulmasını pek de masum bulmayan Orhan Okay, bugünkü yabancı dille eğitim meselelerinin başlangıcını ise Osmanlı devrinde ilk sultanilerin açılışına dayandırır (Okay 1998: 163). Sultanilerin ardından Cumhuriyet döneminin tek partili yıllarında yabancı dille eğitim veren okullara karşı çıkılsa da, Demokrat Parti başa geçtikten sonra, özel kolejlerin açılmasıyla başlayan ve tamamen yabancı dille eğitim veren üniversitelerin kurulmasıyla büyüyen meselenin, her geçen gün sayıları git gide artan Anadolu Liseleriyle birlikte kontrol edilemez hâle geldiğini düşünür.

“O tek parti devrinde ve kapalı rejimde, bütün Batılılaşma gayretleri arasında bu tutum dikkate şayandır. Bir savunma içgüdüsünün mü mahsulüdür, bilemiyorum. Ama kapalı rejimlerde bu gibi milliyetçi, daha doğrusu şoven

tavırların olması da tabiidir. Yabancı dille eğitim yapan özel okul, kolej benzeri mekteplerin ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin zuhuru ise Demokrat Parti iktidarlarına rastlar. Bütün bunlar bilhassa İngilizce eğitim, İkinci Dünya Savaşı sonrası Anglo-Amerikan hâkimiyetine, daha sonra da Demokrat Parti'nin epey Amerikancı ve biraz da liberal rejimine bağlanmalıdır.” (Okay 1998: 164)

Yabancı dil edinerek farklı dillerde yazılmış eserler okuyabilen ve farklı kültürler tanıyabilen kişilerin düşünce dünyalarının genişleyeceğini savunan Orhan Okay, öte yandan okullardaki yabancı dil derslerinin sadece yabancı dil eğitime yönelik dersler olarak kalmasını, kişinin tahsil hayatının tamamını kaplamaması gerektiğini dile getirir. Böylelikle mezun oluncaya kadar belli bir seviyede yabancı dil edinmiş herhangi bir kişinin tercih ettiği meslek doğrultusunda özellikle tercüme faaliyetleri yürüterek vâkıf olduğu yabancı dili geliştirmesini daha doğru bulur. Aksi takdirde kendi ülkesinde tamamen yabancı dille eğitim gören hatta yabancı hocalar tarafından eğitilen talebelerin tam manasıyla bir *sömürge eğitime* (Okay 1998: 176-177) maruz kalacaklarını ve bu durumun eğitimi millî kimlikten uzaklaştıracağını ifade eder.

Sonuç

Tabiatı ve insan eliyle meydana getirilmiş bütün varlıkları insanlığa hitap eden âlemşümul bir dil olarak değerlendiren Orhan Okay, milletten millete değişmekle kalmayıp sesler, heceler, kelimeler gibi birimler ve kaidelerle şekillenmiş dili ise, mevzubahis âlemşümul dilin bir alt tabakası olarak değerlendirir. Dolayısıyla bir topluluğu millet yapan en önemli unsurun dil olduğunu savunarak, dilin ait olduğu milletin kimliğini yansıtması bakımından son derece kıymetli bir değer olduğunun altını çizer. Konuşulduğu milletle birlikte doğup büyüyen, değişip gelişen dilin, tarih ve coğrafya dâhilinde karşılaştığı çeşitli milletlerin dillerinden etkilenmesini gayet doğal bulur. Dilin doğal gelişme sayesinde varlığını sürdürmesini, diğer bir ifadeyle değişip gelişmesini makul karşılarken, suni veya gayritabii müdahalelerle değiştirilmesini, topluma yaşatılan bir travma olarak görür.

Orhan Okay, Tanzimat yıllarından itibaren başlayan ve Yeni Lisan Hareketi'yle devam eden dilde sadeleşme faaliyetlerini Dil Devrimi'nin izlediğini, Cumhuriyet dönemi boyunca da çeşitli dil politikalarının geliştirildiğini belirtir. Tarihsel süreç dâhilinde yaşanan dil eksenli vakalar arasında, bilhassa Yeni Lisan Hareketi'nin gündeme getirdiği prensipleri kabul edilebilir bulur. Buna karşılık dile yerleşmiş ve anlaşmayı sağlayan kelime ve

kalıpların dilden atılması, atılan unsurların yerlerine yenilerinin uydurulması, uydurma kelimelerin kullanılması noktasında kişi ve kurumların zorlanması veya bilinçsizce Batı kökenli kelimelerin dile dâhil edilmesi gibi, gayritabii müdahalelere itiraz eder. Türk Dil Kurumu'nun 1982 yılına kadarki süreçte, siyasetin dümen suyundaki faaliyetlerini de eleştirir. Hatta kurumun kendisi tarafından belirlenip, yine kendi yayınları sırasında ihlal ettiği kurallar karşısında yaşadığı şaşkınlığı gizleyemez. Diğer taraftan, kurumun bilhassa Türk Dili ve Edebiyatı'nın kıymetli eserlerini gün yüzüne çıkarmasında sergilediği özveriyi takdir etmekten de geri durmaz. Yabancı dil öğrenme mevzuunda ise, hemen herkesi teşvik eden Orhan Okay, yabancı dil eğitiminin bir sömürge eğitimi boyutuna ulaşmasının engellenmesi gerektiğinin de özellikle altını çizer.

Kaynakça

- Bulut, Nuray (1998). “Edebiyatçı Orhan Okay’la Dil Üzerine Sohbet”. *Konuşmalar (Mülakat-Sohbet-Anket-Açık Oturum)*, s. 135-140, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Erbay, Erdoğan; Karataş, Ömer Faruk (2011). “M. Orhan Okay Bibliyografyası”. (Ed. Ezel Erverdi). *Orhan Okay Kitabı*, s. 121-142, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Ergüzel, Mehdi (1998). “Orhan Okay’la Dil Üzerine Sohbet: Türkçe Dil Kurumuna Emanet Edilemez”. *Konuşmalar (Mülakat-Sohbet-Anket-Açık Oturum)*, s. 155-161, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Okay, Orhan (1991). *Kültür ve Edebiyatımızdan*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Okay, Orhan (1998). *Konuşmalar (Mülakat-Sohbet-Anket-Açık Oturum)*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Okay, Orhan (2005). *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*. İstanbul: Dergâh Yayınları.